

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr C. Bouma, 's-Gravenhage; Dr K. Ferenhout, Vreeland; Prof. Dr F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringnald, Ermelo; Dr J. C. Rullmann, Waasenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijs, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Stukken voor de Redactie zende men aan den secretaris der Redactie:

Dr C. TAZELAAR, 2e Const. Huygensstr. 77, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.

Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned-Indië f6.— per jaar.

Advertentiën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Uit de Schrift: Klacht en Bede. (Ps. 4:7.) — Kerkelijk Leven: Prof. Dr K. Schilder. — Genegeerde onderscheidingen. II. — Leervrijheid—Hoordwang. — Van de Generale Synode. II. — Uit de Historie: Het Calvinisme. — Opv. en Onderwijs: „Ouders en Onderwijzers”. — Perschoon. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

UIT DE SCHRIFT

Klacht en Bede.

Velen zeggen: Wie zal ons het goede doen zien? Verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o Heere. Psalm 4:7.

Psalm vier is een avondlied, gelijk Psalm drie een morgenzang genaamd mag worden.

Het blijkt, dat de dag, die met een psalm was begonnen, en nu met een psalm wordt besloten, een bange dag voor David is geweest.

David was niet meer in eere en macht, maar vlucht als een balling voor zijn zoon, voor Absalom.

Honend smalen zijne vijanden: hij heeft geen heil bij God!

En van uur tot uur vermenigvuldigen zijne tegenpartijders.

Maar, de koning vertrouwt op den Heere, wiens gezalfde hij is, en hij noemt zijn God met een naam, die weergeeft, juist wat hij behoeft, en van zijn God verwacht: Heere, Gij zijt een schild voor mij! Op menschen, zelfs op zijn kleine schare van getrouwen kan hij niet steunen. En zij bieden hem geen troost.

Veeler maken zij door hun ongeloof zijn weg nog zwaarder en banger.

Zij zien geen uitkomst!

De groote massa heeft immers voor Absalom, voor de rebellie tegen den Koning gekozen. En bij den snellen voortgang van de revolutie is het geloof, het vertrouwen bij wie den Koning volgden, ingezonken.

Groot was het gevaar, waarin zij verkeerden, metterdaad!

En klein was de kracht, de moed bij degenen, die het hadden af te wenden.

Velen lieten reeds de bange klacht uit de ziel over de lippen komen: wie zal ons het goede doen zien?

Vanwaar zal onze hulpe komen?

Ach! zij zochten deze bij het schepsel!

En, daarom zochten zij ook tevergeefs.

Zij vonden niet.

Ach! Wie in onze dagen 't ook van beneden verwachtte, hij kwam ook telkens weer bedrogen uit.

En ook heden wordt de klacht alom geslaakt: Wie, wie zal ons het goede doen zien?

Naar alle kanten is uitgezien, maar de redding is niet gekomen.

En zoo vervalt de wereld van het eene uiterste in het andere.

Waar eerst het lichtzinnig optimisme hoogtij vierde, het staan in eigen kracht gevonden werd, — daar ziet men vlak daarop het bodemloze pessimisme, waar alle krachten faalden, aan alle verwachtingen de bodem ingeslagen is.

Ach dan overvalt den mensch dat ellendige gevoel, dat alle kracht verlamt, en alle energie dooft: er is geen uitkomst meer! Het wordt nooit meer goed. En men wordt ten prooi aan booze machten.

Tegenover deze ongeloovige klagers, die eerst overmoedige grootsprekers waren, zien wij nu een David zich wenden tot zijn God.

Tot zijn God met de bede: verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o Heere!

Gelijk wij het elders lezen, ook ten dage van het bangst gevaar: David sterkt zich in den Heere, zijnen God!

Hier staat: hij zoekt het licht van Gods aanschijn over zich, d.i. de openbaring van Zijn volzalig Wezen, hem ten goede.

Van dat aanschijn straalt het heerlijk licht Zijner volmaaktheden, van Zijn liefde, van Zijn genade, van Zijn macht!

De verheffing van Gods aangezicht is het teeken van Zijn gunst en hulp, tot redding en behoud van Zijn gunstgenoot.

Zoo lezen wij in Psalm 67, God zij ons genadig en zegene ons. Hij doe Zijn aangezicht aan ons lichten.

Zoo had David, die in kinderlijk vertrouwen bidt, dat 's Heeren aanschijn zich als een banier over hem verheffe, straks rustig slapen, hoe gevaarvol het overigens rondom moge zijn.

Ja, het groote wonder, dat alleen door het geloof te verstaan is, en ervaren wordt, ziet ge hij hem; terwijl velen twijfelmoedig klagen, wie zal ons het goede doen zien, gaat hij zingend getuigen: „Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven, meer dan tertijd, als hun koren en hun most vermenigvuldigd werd. Ik zal in vrede tezamen nederliggen en slapen, want Gij, o Heere alleen zult mij zeker doen wonen.”

Ziet, hij heeft zichzelf, zijn belangen, zijn leven en zijn koningschap volkomen in Gods handen overgegeven en hij weet, dat dit alles in goede, sterke, veilige handen rust.

Daarom wordt zijn ziel ook rustig.

Hij ervaart de weelde der goddelijke bescherming.

Daarom begint het te zingen in zijn binnenste, hoewel alles rondom duister is.

Niet anders jubelde later Habakuk, in overzwaren tijd!

Alhoewel de vijgeboom niet bloeien zal, en er geen vrucht aan den wijnstok wezen zal, dat het werk des olifsbooms liegen zal, en de velden geen spijze voortbrengen, dat men de kudde uit de kooi afscheuren zal, en dat er geen rund in de stallingen wezen zal, — zoo zal ik nochtans van vreugde in den Heere opspringen; ik zal mij verheugen in den God mijns heils.

Dat is het geheim der Godsgemeenschap, de verborgenheid der geloofsgenieting, die de Heere schenkt den genen, die Hem vreezen, die op Hem betrouwen.

De Heere wil niet, dat zijn kinderen op het schepsel zullen steunen.

Dat is de groote les, die Hij in bange tijden altijd weer Zijn kinderen leeren wil.

Ook in den zwaren tijd, welken wij doorleven, ja doorworstelen.

Het oog en het hart der geloovigen moet weer omhoog op God alleen gericht.

De tegenstelling tusschen geloof en ongeloof moet weer sterk en duidelijk aan het licht treden.

Ons geluk en onze vrede, ze zijn tenslotte niet afhankelijk van de wisselende kansen in dit aardse leven. Zij liggen vast en veilig in Christus, onzen Heiland en Koning.

David, de koning zonder troon en kroon, en wiens scepter niet ver meer reikte; David, de koning zonder land en volk; David, de balling, vluchtend voor zijn zoon, gedroeg zich vorstelijk met God, en heeft overmocht, door het geloof.

Ziet, de Heere, de Allerhoogste, wiens arm niet bleek verkort, wiens hand bleek vol vermogen, heeft hem niet beschaamd, maar uitredding hem geschonken. In eere en heerlijkheid heeft Hij hem hersteld.

Hij zal genade en eere geven,

Hij zal het goede niet in nood,

Onthouden, zelfs niet in den dood,

Die in oprechtheid voor Hem leven.

Welzalig Heer, die op U bouwt

En zich geheel aan U vertrouwt.

Mogen velen al zeggen: wie zal ons het goede doen zien? — wij antwoorden, biddend: Verhef Gij, Heere, over ons het licht Uws aanschijns.

En, nog geldt het: Heere der heirscharen! welgelukzalig is de mensch, die op U vertrouwt.

A. D.

KERKELIJK LEVEN

Prof. Dr K. Schilder.

Dr Schilder professor!

Van harte wenschen wij hem geluk, en wenschen we onze Kerken geluk.

Het moge wat vreemd schijnen: als „De Reformatie” den nieuwbenoemden hoogleeraar feliciteert, doet ze dat voor één derde — neen, voor veel méér dan één derde zichzelf.

En toch vreemd is het allerminst.

Wanneer wij — de twee redacteurs uit Amsterdam, — mede namens heel den „Reformatie”-kring, den nieuwen hoogleeraar gelukwenschen, dan weten we dat onze lezers het allerbest kunnen overtuigd zijn van de zeer groote gaven, de onvergelykelijke productiviteit, en de zeldzame zegingskracht van den benoemde.

Bij ons is het dus gelukwenschen en — weten wat we doen.

„Professoraal” was Dr Schilder, óók Dr Schilder al lang.

„Professoraal” soms ook in duisterheid, professoraal steeds in diepte en breedte van betoog. Welkom nieuwe hoogleeraar.

Blijf voortgaan uw kostelijke gaven te geven voor het Koninkrijk van onzen God.

Professor, de Kerken wachten van U groote dingen.

En de wetenschap evenzeer.

J. W.

Genegeerde onderscheidingen. (II.)

Ons artikel, over de bekende passage uit de eerste brochure van den Heer Bruins indertijd geschreven, wordt door hem thans reeds hierom onjuist geacht, wijl het z.i. blijkt geeft van een „te vlug” lezen van wat de Heer Bruins had opgemerkt. Deze door den Heer Bruins beweerde overhaasting heeft volgens hem een zeer droef gevolg gehad: ik heb zijn bedoeling „absoluut onjuist” weergegeven, naar het heet.

Twee gronden heeft de Heer Bruins voor zijn meening.

De eerste is deze.

Ik heb de opmerking gedaan dat de Heer Bruins, schoon zijn „woord vooraf” constateerde, dat de „christelijke samenleving” schade leed, en hij daarom tot schrijven zich genoopt voelde, toch eigenlijk het pleit voerde, niet zoozeer voor „christelijke” samenleving, doch eigenlijk voor meerdere samenwerking van „christenen”.

Natuurlijk was dit een zachte critiek, die feitelijk over heel de brochure een algemeen oordeel uitsprak. Dat deze opmerking critisch was, liet ik duidelijk merken, want ik merkte juist op, dat het bij alle samenwerking om de vraag gaat, of ze recht christelijk is, m.a.w. of ze zich verdraagt met de door gezonde denkkraft uit de waarlijk christelijke beginselen afgeleide normen-voor-samenwerking.

De Heer Bruins zegt nu, dat ik hem niet begrepen heb. Maar ik vermoed, dat hij mijn opmerking heeft misverstaan. Wat hij bedoelde te zeggen, is hier niet de hoofd-vraag. Ik constateerde, en houd vol, dat hij niet bewezen heeft, dat wat hij voorstaat, waarlijk christelijk is (d.w.z. naar de wet Gods, Hem ter eere, uit het geloof). Schrijver begon dadelijk na zijn woord vooraf te spreken over „de samenwerking van de christenen” (bl. 5), constateerde, dat „alles kan worden herleid tot het grondvraagstuk: dat der Kerk”, en besprak toen vele dingen, zonder evenwel het door hem zelf als „grondvraagstuk” aangediende „kerk-probleem” waarlijk principieel aan te pakken. Ontbreekt evenwel dit laatste, dan heb ik voor mij aan zulk een brochure niets, wijl ze (afgedacht van de goede bedoelingen) feitelijk alleen spreekt over wat christenen doen, doch verzuimt grondig te bespreken, wat christelijk is in boven aangeduide betekenissen.

Een tweede argument van den Heer Bruins, waarmee mijn „enkele algemeene opmerkingen“ als „ten eenenmale onjuist“ moeten afgewezen worden, komt hierop neer: ik had gezegd, dat de schrijver over de evangelisatie spreken wil.

Tot mijn verbazing vindt de Heer Bruins dat ook al niet in orde.

Maar ik zeg slechts twee dingen.

a) ik heb nergens beweerd, dat de Heer Bruins alleen over de evangelisatie spreken wilde; zijn strijd heeft op dit punt dus geen zin;

b) ten overvloede herinner ik aan deze passage uit de eerste brochure van den Heer Bruins zelf: „Om het probleem zoo scherp mogelijk te stellen, dunkt het ons goed het onderwerp te bespreken, waar het thans het meeste wringt: de evangelisatie“.

Heb ik nu den Heer Bruins te vlug gelezen? Of iets van hem gezegd, dat onjuist is?

Ik vrees, dat de Heer Bruins zichzelf te vlug gelezen heeft.

En hiermede neem ik afscheid van de prolegomena in zijn „antwoord“, om den volgenden keer tot iets anders dan dit „kleinged“ te komen, naar ik hoop.

K. S.

Leervrijheid — Hoordwang.

Volgens het „Gereformeerd Weekblad“, dat in extenso een bezwaarschrift van gemeentelieden tegen den Hervormden predikant Dr. De Lind van Wijnngaarden afdrukt, doet zich in de Hervormde gemeente ter plaatse, waar Dr. de Lind van W. staat, het eigenaardige geval voor, dat de predikant, hoewel beroepen als (nog wel „bij uitstek“) „gereformeerd“ prediker, langzamerhand is terechtgekomen bij opvattingen, die met het gereformeerde belijden in flagranten strijd zijn. Adressanten wijzen erop, dat de predikant in kwestie bij zijn beroeping in aanmerking kwam, en gekozen werd, als vertegenwoordiger van een bepaalde richting, of strooming, of groep, en dat dus thans een toestand is geschapen, die uit een oogpunt van recht verandering behoeft, wijl de groep, die eerst in dezen predikant „haar“ man mocht zien en moest zien, thans niet de prediking ontvangt, die zij begeert, hoewel, blijkens het verleden, haar „recht“ op zulk een gereformeerde prediking tot erkenning heeft kunnen komen in het stembusverloop.

Wij hebben ons niet in te laten met interne kwesties der Hervormde Kerk, noch ook met de vraag, wat er gebeuren kan, nu de kerkeraad, volgens gemeld orgaan, het bezwaarschrift naast zich neerleide.

Wij herinneren er slechts aan, dat uit dit inderdaad verrassende geval (verrassend, wijl de betroukkene indertijd gold als een der coryphaeën van wat men toentertijd in de Hervormde Kerk de gereformeerde groep noemde) opnieuw weer blijkt, dat leervrijheid-voor-den-domeinee beteekent: hoordwang-voor-de-gemeente. Een man ontvangt de „vrijheid“ er honderden te „dwingen“. Terwijl, indien de dienaar des Woords zich vrijwillig heeft gebonden aan de verplichting tot het ontvouwen van den inhoud der belijdenis, die hij, evenzeer vrijwillig, met de gemeente heeft gezegd te aanvaarden, de gemeente vrij blijft en de predikant niet gebonden is, tenzij dan door het zedelijk gebod van goede trouw. Dat is dus een andere toestand; hoezeer men ook daarop schimpt, ze is toch gezond. Dat andere („vrijheid“ van den éénen tot „dwang“ van de anderen) hoort in de Kerk van Christus niet thuis: een persoon heerscht hier over de gemeenschap, een theologisch inzicht over de belijdenis, een studeerkamer-revolutie over de kerk-evolutie. Het hier geldende begrip van „vrijheid“ is bij den Christus, onzen Profeet, niet erkend; het is in zijn Priesterambt niet geldend geweest, doch juist doorbroken, wijl het Hem aan het kruis sloeg, zoover daarin menschen werkten, en van Zijnentwege juist moest geoordeeld worden om een ander vrijheidsbegrip ons te geven; en het is dus in Zijn Koningschap niet toegelaten, wijl het alle grondslagen, waarop Hij over de Zijnen regeeren wil, als een zachtmoedig en voor allen rechtvaardig Koning, verwerpt.

K. S.

Van de Generale Synode. (II.)

Een der belangrijkste, en interessantste agenda-punten was wel de kwestie van het aangeboden leerboek. Ons blad schreef erover; nadere aanduidingen zijn dus overbodig. Het concept is dus niet aanvaard. Toch is ook niet de historische ontwikkeling der dingen geheel genegeerd; men zal trachten, met den schrijver van het ingediende concept speciaal, en opzettelijk, contact te krijgen, opdat hij, juist hij, medewerke aan de poging tot verkrijging van iets nieuws. Zoo althans schijnt het eindbesluit zich het gemakkelijkst te laten uitleggen. Dit besluit is een compromis tusschen de door een voorgaande synode benoemde deputaten, die het concept bijzonder goed vonden, en de aan de Synode rapporterende commissie, welke commissie met waardeering voor vele uitnemende kwaliteiten toch bezwaar had tegen officiële aanvaarding of erkenning; hoofdzakelijk om de plaats van behandeling, die de verschillende punten der leerstof hadden gekregen. De auteur heeft zijn stof trachten te voegen in het

schema van de zes bedden van het Onze Vader; gevolg daarvan is, naar opgemerkt werd, dat de leerstof op een heel eigenaardige wijze gerangschikt is.

Het heeft geen zin, breed over deze aangelegenheid meer uit te weiden. Moest ik heel voor mijzelf een meening uitgesproken hebben, dan zou naast erkenning van de heel bijzondere kwaliteiten van dit leerboek, die de bijzondere bekwaamheid van den auteur m.i. boven allen twijfel stellen, ook het gevoel van spijt hebben uitdrukking gevonden, dat de auteur zijn stof in het schema van het „Onze Vader“ heeft gewrongen. Mijns inziens is dat onjuist gezien. Aan het voornaamste stuk der dankbaarheid knoopt men geen overzicht van wat den dank en trouw wekte en opwekte vast. De auteur zal uitgegaan zijn van de gedachte, dat wat Christus ons leert bidden, volledig is in de schetsteekening van wat tusschen God en mensch tot onderwerp van gesprek wordt. Maar daarover gaat het toch niet m.i. Leeren is wat anders dan bidden; de uit-een-legging van zes „motieven“ past in een gebed, als „voornaamste stuk der dankbaarheid“, maar in het leeren is het juist begonnen om de herleiding van het vele tot het ééne, en om de uit-een-legging van het ééne in het vele. Christus zelf herleidde eens „leerend“ de Tien Woorden der wet tot één woord, de twee tafelen tot één autoriteit (Mt. 22). Bovendien vergeet men niet, dat het gebed, gelijk de Heiland dat aan zijn discipelen leerde, voortbouwt op reeds gelegde fundamenten; maar „leeren“ doet men slechts door terug te gaan naar de fundamenten, te vragen naar hun architect, diens bedoeling, diens werk-voelving, enz. M.i. is het volgen van het „Onze Vader“ dan ook slechts in schijn geschied. Neem b.v. de vijfde bede. Dat is een bede, geen opgave van het „thema“ van schuldvergeving. De schuldvergeving, gelijk ze in de vijfde bede begeerd wordt, is een voortgaande vergeving (het Grieksche woord!), de bidder baseert zich op wat reeds tusschen God en hem geschied is (de aanspraak, de Vadersnaam). Heel de aanspraak van het gebed (de Vadersnaam) onderstelt dus een heel andere schuldvergeving, dan in de vijfde bede allereerst bedoeld wordt; en het gaat m.i. niet aan, een gebed, waarbij altijd uitgegaan wordt van hetgeen reeds tusschen God en bidder aanwezig is door Gods genade, te nemen als schema voor een onderwijs-verrichting. Want deze laatste moet juist afdalen tot dat, wat in het gebed als bekend verondersteld, en dus in een bepaalde situatie ter sprake gebracht wordt. De justitatie — om het zoo eens uit te drukken — wordt in het Onze Vader ondersteld, niet met zooveel woorden genoemd; er wordt op voortgebouwd, maar ze wordt niet „besproken“. Het „voornaamste stuk der dankbaarheid“ is een geveltop van het leven dat uit God is; maar uit een gevel kan ik niet de structuur van het fundament, en heel den optrek, leeren. En uit een dak-constructie niet de fundamenten. Men passe op bij die hoedspraak, want ze heeft haar perikelen. Men begrijpt evenwel de bedoeling. Gegeven een en ander meen ik persoonlijk, dat het uitnemend is, als de auteur opnieuw gevraagd wordt, met het hem toevertrouwde pond te woekeeren, ook als over de methode van leerstoforde-nung de meerderheid anders bleek te denken, dan hij.

Inzake de Theologische School trok misschien het meest de aandacht de afschaffing van het lectoraat, de handhaving van den status quo inzake het zendingsprofessorat, de toekenning van eervol emeritaat aan Prof. Dr. A. G. Honig, en de benoeming van een hoogleeraar in de plaats van den overleden Prof. Dr. H. Bouwman, alsmede van één in de vacature van Prof. Dr. A. G. Honig. Laatstbedoelde heeft, naar de bladen melden, zijn benoeming aanvaard; moge ook eerstbedoelde spoedig blijken bericht te hebben gegeven, dat deze concrete roeping van de kerken door hem gezien kan worden als een opdracht in den zin van de kerkelijke bevestigingsformulieren.

K. S.

¹⁾ Duidelijkheidshalve wijs ik er nog op, dat het kiezen van dit voorbeeld niet bedoelt, critiek te oefenen op een onderdeel van het concept zelf, dat ik niet eens bij de hand heb onder het schrijven (misschien is de justitatie thuis gebracht onder een anderen gezichtshoek dan de vijfde bede; ik vermoed het zelfs). Ik neem slechts een voorbeeld, dat los staat van het concept zelf.

UIT DE HISTORIE

Het Calvinisme.

Het Calvinisme heeft Gispén steeds geboid. En als Dr. L. Heldring, in zijn dissertatie „Inwendige Zending en Gemeente“ beweert, dat het Calvinisme de inwendige zending in het algemeen en de zondagsschool in het bijzonder geen goed hart toedraagt, dan toont Gispén in een reeks Herautartikelen van het jaar 1881 aan, dat dit of onkunde of vooroordeel is. Mits men maar niet gelieve te verwarren wat het Calvinisme is en wil,

en wat sommigen, of liever enkelen, heden ten dage als Calvinisme aan de markt brengen.

In 1895, aan den vooravond van den Vrije-Universiteitsdag te 's Gravenhage, spreekt Gispén een uitnemend en ernstig woord ter inleiding van het gebed. We zijn hier saamgekomen, zoo zegt hij dan, voor een groote en goede zaak, voor iets dat de hoogste belangen raakt van het Nederlandsche volk, inzonderheid van dat gedeelte, dat nog belijdenis doet van de Gereformeerde religie, van die beginselen, die Nederland maakten tot een woonstede van godsdienstige en burgerlijke vrijheid.

Even later constateert hij in „De Bazuin“, dat het Calvinistische volk in Nederland nog niet dood is. Integendeel, het nam toe in kracht. Het werd krachtiger door organisatie, waardoor politieke actie mogelijk werd. Het nam positie op wetenschappelijk gebied in de stichting der Vrije Universiteit op Gereformeerden grondslag. De Christelijke volksscholen namen toe van jaar tot jaar. En de kerkelijke quaestie ontwikkelde zich onder dat alles in die mate, dat het lang verwachte conflict kwam, en in 1886 weder een kleine honderdduizend zielen met een aantal predikanten, ouderlingen en diakenen aan de Synodale organisatie ontkwamen. „Gij herinnert u, wat een beweging en welk een strijd dit een en ander in den lande teweegbracht. En toen nu, in 1892, de kerken der Doleantie en de kerken der Scheiding saamsmolten, en verenigd op den grondslag der Formulieren van Eenigheid en de Dordtsche Kerkenordening van 1618/19, als DE Gereformeerde Kerken in Nederland bij de regeering bekend werden, was de maat zoo vol, dat ze overliep. Modernen en Orthodoxen, en allerlei isten en anen, meenden, dat het nu waarlijk te ver ging, en vreesden, dat het Calvinistische volk, ging het zoo voort, weder een macht zou worden in het land. Dat mocht men niet laten geworden. Men beproefde het gedane ongedaan te maken, bevorderde de scheuring, stookte de verdeeldheid aan, deinsde niet terug voor de onchristelijkste en afschuwelijkste uitspraken over „den leider“, beklagde en vertrapte beurtelings de verleiden, en slaagde erin wantrouwen en verdeeldheid te zaaien onder wat men spottend het Calvinistische volk noemde, omdat zegepraalend uit te roepen: ziedaar nu die zoo hooggeloopte eenheid van leer en tucht en dienst onder de Calvinisten“.

Over de Calvinistische zienswijze schreef hij in Mei 1896 naar aanleiding van de Kamerdebatten over de Kieswet: „Bij deze gelegenheid is het weder eens helder uitgekomen, hoe weinig begrip men in staatkundige kringen heeft van het Calvinistisch ideaal. Hetgeen Dr. Kuyper gezegd heeft van de door God aan het volk gegeven rechten, die de Overheid evenzeer oerbiedigen moet als het volk het gezag der Overheid, en hoe de synthese van beide ligt in de belijdenis van de Souvereiniteit Gods, is toch niets meer en niets anders, dan het a b c van het Calvinistische ideaal, toegepast op het staatsbestuur. Zij die van kindsbeen af in het Calvinisme zijn opgevoed, hebben deze gronddenkbeelden als met den paplepel ingenomen. En zij die, op later leeftijd, onder de leiding van Gods wonderbare voorzienigheid, door diepgaande, vooral Theologische, studiën, tot de grondgedachte van het Calvinisme zijn doorgedrongen, hebben niet den minsten twijfel in hun hart aangaande de waarheid van deze grondstellingen, die alles beheerschen, wat op de aardsche en hemelsche dingen betrekking heeft. Dat de verslaggever van het Handelsblad van deze dingen niets begrijpt, is volkomen begrijpelijk. Maar dat ook van bevriende zijde deze leer is tegengesproken, doet des te pijnlijker aan, als we bedenken, dat nog vóór enkele jaren van geheel andere dingen, ik zal maar zeggen, gedroomd is. Niemand toch zal kunnen ontkennen, dat in de oprichting van de Vrije Universiteit op Gereformeerden grondslag een belichaming is gezien en erkend van het Calvinistische ideaal, allereerst op wetenschappelijk gebied. Vandaar het verschijnsel, dat bijna alles wat geleerd, voornaam en min of meer orthodox godsdienstig is in den lande, van den beginne aan, of van deelneming zich heeft onthouden, of zich, na de eerste bijvalsbetuiging, onttrokken heeft, en sommigen zelfs eene onvriendelijke, ja vijandige houding tegen deze poging geopenbaard hebben. Slechts een kleine kring van wetenschappelijke mannen, die naam en invloed in den lande hadden, schaarden zich om de banier, en beleden het beginsel van „Sovereiniteit in eigen kring“. Wat er verder gebeurd is, weet gij. Eerst de kerkelijke quaestie en het daaruit zich ontwikkelende kerkelijke conflict, en daarna de politieke quaestie en het daaruit zich ontwikkelende politieke conflict, dat ook op scheuring uitliep. Van achteren beschouwd, moeten er, in dien kleinen kring, vergissingen en misverstand hebben bestaan, waaruit de plaatshebbende verwijdering van elkander zich laat verklaren. Aan oneerlijkheid of onoprechtheid mogen wij daarbij niet denken. Maar wel aan misverstand, zoowel wat betreft het uitgangspunt als de strekking van het Calvinistisch streven hier te lande; niet alleen wat aangaat de beginselen, die in de 16e eeuw tot zoo groote uitkomsten leidden, maar bovenal in betrekking tot de tegenwoordige tijdsbedeeling, onder de heer-

schappij v
toepassing
Nederland

In het
lezers doo
dingen en
legenover
steund was

Gelijk ze
scherpt, d
heid is bij
begrijpt d
dat we we

Toen hij
bekend we
stukken n
logische E
schiedenis
vatten va
denkers u
verband d
logie, voo
onzen tijd
den toch
andere str
ongeleerd
ging hem
schap ve

Want h
het Calvin
wing der
Christenb
verdedige
als sekte,
in de krit
den een l
van het
buiten on
voeten. E
ten de le
dragen, g
van de o
zeen?

Uit des
zichzelver
geruchtm
aanschou
aanmeld
stof hum
haalden e
schen wi
leeringen,
tegen de
kerken, te
wezen op
Sions ver
zels. En
een verk
laat op
nen, dat
bloedarm
hij den p

Maar I
Ja, Dr
Wat he
vraag: W
zal hij?

Er was
trok, dat
baar toes
eer afsto
schikken,
zoo gaar
toch wijs
ging Gisp
een leek
dan wil
komt we
ting der
grondslag
moed, d
hij de g
blijft sta

En dan
Wat v
hoofsen
17e eeu
dat men
nu teg
boren w
werken
nootscha
meerdere

Gispér
Kuyper
Calvin
anderlijk
groote H
aan het
copieerd
Calvinis
beschou
slechts
uitmaak
nisme
wetensch
maakt, o
gestrede
Gods W